

УДК 339.137.22:339.94:621

Войтко С.В., д.е.н., професор

Мяло Н.С.

Національний технічний університет України «КПІ»

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

Розглянуто стан машинобудівної галузі України в умовах високої конкуренції. Здійснено оцінювання міжнародної конкурентоспроможності підприємств, використовуючи теорію ефективної конкуренції. Виокремлено чинники гальмування розвитку промисловості України та запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, показники конкурентоспроможності, фактори зниження конкурентоспроможності, машинобудування, теорія ефективної конкуренції.

Voitko S., Mialo N.

EVALUATION OF COMPETITIVENESS OF ENGINEERING ENTERPRISES ON FOREIGN MARKETS

The state of the engineering industry of Ukraine in conditions of high competition was examined. The evaluation of international competitiveness of enterprises was done, using the theory of effective competition. Factors that slow down the development of industry of Ukraine were determined and ways of improving the competitiveness of domestic enterprises were offered.

Keywords: competitiveness of enterprises, indicators of competitiveness, factors reducing competitiveness, engineering, theory of effective competition.

Войтко С.В., Мяло Н.С.

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ВНЕШНИХ РЫНКАХ

Рассмотрено состояние машиностроительной отрасли Украины в условиях высокой конкуренции. Осуществлена оценка международной конкурентоспособности предприятий, используя теорию эффективной конкуренции. Выделены факторы торможения развития промышленности Украины и предложены пути повышения уровня конкурентоспособности отечественных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, показатели конкурентоспособности, факторы снижения конкурентоспособности, машиностроение, теория эффективной конкуренции.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні, який характеризується динамічністю зовнішнього середовища, потребує застосування нових підходів до зростання рівня ефективності виробництва, управління виробничо-комерційною діяльністю підприємства для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності промислової продукції як на вітчизняному, так і на зарубіжних ринках. Особливо актуальною ця проблема постає для машинобудівної галузі, яка є однією з провідних в економіці України, а її розвиток визначає рівень матеріально-технічної бази та екологічної безпеки. Тому важливим є підвищення рівня конкурентоспроможності машинобудівних підприємств, зокрема в умовах загострення конкуренції. При цьому доцільним є також визначення основних чинників, які впливають на управління конкурентоспроможністю та критеріїв її оцінки для кращого розуміння наявної ситуації та забезпечення успішного функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання дослідження чинників, оцінки та підвищення рівня конкурентоспроможності

підприємств на зовнішніх ринках висвітлювали в своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед закордонних дослідників проблем конкурентоспроможності чільне місце посідають: М. Портер, І. Адзіс, Р. Ассель, Ф. Котлер, Р. А. Фатхутдінов та інші. Значну цінність мають наукові дослідження таких українських науковців: М. В. Мальчика, К. О. Латишевої, І. В. Жалінської, С. М. Ілляшенка, О. Л. Загорянської. Однак, недостатньо уваги приділено саме критеріям оцінювання конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках і можливим заходам щодо підвищення її рівня.

Цілі статті. Цілями роботи є дослідження сучасного стану машинобудування в Україні та проведення оцінки конкурентоспроможності машинобудівного підприємства України порівняно з його найбільшими конкурентами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Машинобудування є складною і комплексною галуззю. Це проявляється в його значному впливі на розвиток інших галузей, зокрема через забезпечення ефективним та якісним обладнанням. Так, промисловість України представлена 46445 підприємствами станом на 01 листопада 2014 року.

При цьому, машинобудування України, як потужний сектор промисловості, у 2010 р. об'єднувало 11267 підприємств, з яких 146 – великих, 1834 – середніх і 9287 – малих з виробництва різноманітних машин та устаткування, приладів і апаратури. У машинобудуванні зосереджено понад 15 % вартості основних засобів і майже 6 % оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22 % кількості найманих працівників [8]. На сьогоднішній день частина підприємств стали збитковими через низку причин, а саме низький рівень конкурентоспроможності продукції, застарілу матеріально-технічну базу, недосконалу систему управління виробничою діяльністю. Дана ситуація яскраво відображається через показник обсягу реалізації готової промислової продукції (рис. 1).

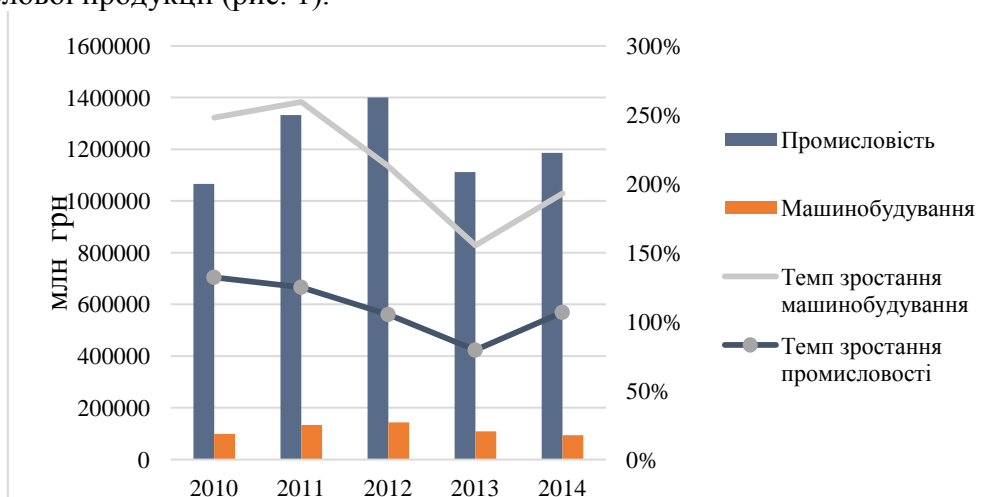

Рис. 1. Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції за 2010-2014 рр. [6]

За аналізом рис. 1 слідує, що підприємства машинобудівної галузі мають схожі тенденції розвитку із ситуацією у промисловості в цілому. Так, до 2013 р. спостерігалось зростання обсягів реалізованої продукції, при цьому машинобудування мало вищі темпи зростання майже на 45 % у 2012 р. порівняно із 2010 р., а в промисловості лише 31 %. Проте, після падіння виробництва у 2013 р., обсяги реалізованої продукції промисловості визначають тенденцію до зростання у 2014 р. з темпом приросту 7 %, а машинобудування знижує свої показники на 14 % до 93986,2 млн грн. Вищезазначена ситуація може бути пов'язана із воєнними діями на Сході України та переорієнтації промисловості на інші види діяльності.

Варто також відзначити, що частка промисловості, яка припадає на машинобудування є не досить значною і в останні роки значно скорочується. Так, у 1991 р. частка машинобудування у структурі промислового виробництва складала понад 30 %, то у 2014 р. лише 8 %, що є недостатнім для країни, яка позиціонує себе на світовому ринку як індустріально розвинена, і в 2,5–3 рази нижче, ніж у промислово розвинених країнах, що, на нашу думку, є однією з причин відставання України.

Підсумувавши тенденції розвитку машинобудування, доцільно зазначити основні фактори, які спричинили сповільнення зростання і зумовили відсталість у даній галузі від світових лідерів (рис. 2).

Рис. 2. Основні фактори, які спричинили негативні тенденції у розвитку машинобудування [5]

Проаналізувавши вищезазначені негативні чинники та їх вплив на машинобудівну галузь, варто зазначити, що для даного сектору економіки характерним є нерозвиненість системи управління та застаріла виробнича база. Внаслідок цього українські машинобудівні підприємства значно відстають в інноваційному розвитку і є неконкурентоспроможними на міжнародному рівні. Зважаючи на вищезазначене, потрібно сконцентрувати свою увагу на сильних сторонах підприємств та їх подальшому розвитку, а саме, широкому спектрі послуг, значній клієнтській базі, яка залишилася ще із часів СРСР, та довірі клієнтів.

Для більш детального дослідження існуючої проблеми (низької конкурентоспроможності вітчизняних підприємств) проведемо оцінювання міжнародної конкурентоспроможності підприємства ПАТ «Запоріжтрансформатор», яке функціонує у галузі трансформаторобудування, на основі теорії ефективної конкуренції. Дана методика передбачає співставлення окремих показників діяльності зі значеннями основних конкурентів, а в конкретному випадку із холдинговою компанією «Електро завод» (Російська Федерація) та компанією АВВ (Швейцарія). У зв'язку із збереженням комерційної таємниці надалі у роботі назви підприємств замінено на умовні: Підприємство А, Підприємство Б, Підприємство В. Після розрахунку одиничних показників для переведення у відносні величини застосовано 15-бальну шкалу, при цьому, у 5 балів оцінювався показник, що мав значення найгірше, у 10 і 15 балів – який відповідає значенню конкурента і який є найкращий серед усіх (табл. 1).

Таблиця 1.

Одиничні показники конкурентоспроможності підприємств за 2013 рік, їх бальна оцінка *

Критерії та показники конкурентоспроможності	Підприємство А	Підприємство Б	Підприємство В

1. Ефективність виробничої діяльності підприємства						
Фондовіддача, дол.	421,79	10	36,06	5	685,98	15
Рентабельність товару, %	18,44	10	19,00	15	9,74	5
Продуктивність праці, дол./чол.	65978,75	5	276678,4	10	298914,3	15
2. Фінансовий стан підприємства						
Коефіцієнт автономії	0,103	5	0,738	15	0,389	10
Коефіцієнт платоспроможності	0,115	5	2,823	15	0,636	10
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,026	5	0,046	5	0,389	10
3. Ефективність менеджменту						
Рентабельність активів, %	9,24	15	4,59	5	5,74	10
Рентабельність власного капіталу, %	48,48	15	6,22	5	15,66	10
4. Ефективність організації збуту та просування товарів						
Рентабельність продажу, %	12,11	10	14,21	15	6,66	5
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією	0,062	5	0,237	10	0,044	5
Коефіцієнт ефективності реклами і засобів стимулювання збуту	0,231	5	0,489	10	0,456	10
5. Ефективність інновацій та значення долі міжнародного ринку						
Витрати на наукові розробки і дослідження, тис. дол.	1537,5	10	923,7	5	1470000	15
Частка на світовому ринку, %	3,30	10	0,23	5	27,06	15

*При обрахунках курс долара брався за 8 грн і 33 руб. за 1 дол.

Джерело: розраховано авторами на основі [7; 9; 10]

Оскільки показники мають різний ступінь важливості, тому для обрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства були застосовані коефіцієнти вагомості критеріїв, визначені експертним шляхом (табл. 2).

Таблиця 2.

Результати розрахунків конкурентоспроможності підприємств

Критерії конкурентоспроможності	Формула розрахунку	Значення показника		
		Підприємство А	Підприємство Б	Підприємство В
Критерії ефективності виробничої діяльності	$E_B = 0,19\Phi + 0,40P + 0,41\Pi$	7,95	11,05	11
Критерії ефективності фінансового стану	$E_{\text{фін.ст.}} = 0,29K_a + 0,31K_{\text{п}} + 0,4K_{\text{ал}}$	5	11	10
Критерії ефективності менеджменту	$E_M = 0,45 P_a + 0,55 P_k$	15	5	10
Критерії ефективності організації збуту та просування товарів	$E_z = 0,37P_{\text{п}} + 0,29K_{\text{заг}} + 0,35K_{\text{е-рек}}$	6,9	11,95	6,8
Критерії ефективності інновацій	$E_{\text{ін}} = 0,6 V_{\text{ндкр}} + 0,4 \text{ ЧР}$	10	5	15
Конкурентоспроможність підприємства	$K = 0,13 E_B + 0,19 E_{\text{фін.ст.}} + 0,2 E_M + 0,18 E_z + 0,3 E_{\text{ін}}$	9,226	8,178	11,054

Джерело: розраховано авторами на основі табл. 1

Отримані результати розрахунків свідчать про те, що Підприємство А займає проміжне місце між своїми основними конкурентами. Найвищий бал належить Підприємству В через наявність таких конкурентних переваг: високі витрати на інновації, висока якість товарів і значна частка ринку. Найнижчий показник конкурентоспроможності у Підприємства Б, що свідчить про наявність певних проблем

у виробництві та системі збуту продукції. Як і Підприємство А, Підприємство В використовує застарілі основні засоби та має недостатній рівень післяпродажного обслуговування.

Основними перешкодами досягнення високого рівня конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і світовому ринках для вітчизняного підприємства у 2013 р. були:

- неефективна система управління персоналом на підприємстві;
- слабкий фінансовий стан, який в майбутньому може спричинити серйозні проблеми із виплатою кредиторської заборгованості;
- неповне використання ресурсів підприємства;
- недостатня організація роботи цехів;
- падіння попиту на продукцію як усередині країни, так і на зовнішніх ринках.

Проведений аналіз виявив низку проблем і недоліків у процесі діяльності українського машинобудівного підприємства, які потребують термінового вирішення. На нашу думку, для підвищення рівня конкурентоспроможності варто забезпечити реалізацію наступних заходів:

1. Створення відділу контролінгу для вирішення складних короткострокових і довгострокових завдань.
2. Вихід на нові перспективні ринку збуту (країни Азії, Латинської Америки).
3. Застосування найбільш ефективних методів просування продукції (реклама, виставки).
4. Політика надання високоякісного післяпродажного обслуговування та інжинірингових послуг.
5. Підвищення рівня автоматизації виробництва.
6. Застосування інноваційних технологій, розробок, поглиблення співпраці з науково-дослідними інститутами.
7. Модернізація продукції, розширення асортименту.

Висновки. На підставі здійсненого дослідження можна стверджувати, що промислове виробництво в Україні має низку проблем, які потребують вирішення. При цьому, машинобудування як один із основних секторів промисловості має негативні тенденції до зниження обсягів реалізованої продукції протягом останніх 2 років. Цьому сприяли ціла низка негативних як зовнішніх, так і внутрішніх факторів: застаріле обладнання, несприятлива економічна і політична обстановка та інші. Проведене оцінювання конкурентоспроможності шляхом використання теорії ефективної конкуренції надало змогу повною мірою охопити найбільш важливі оцінки виробничо-комерційної діяльності досліджуваних підприємств: ефективність виробничої діяльності, організації збуту та просування товарів, фінансовий стан. Отримані інтегральні значення для вітчизняного підприємства свідчать про нестійку позицію на ринку енергетичного машинобудування світу. Запропоновані напрями підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності у випадку їх успішної реалізації надають можливість вийти на новий рівень розвитку як підприємству, так і галузі України в цілому.

Напрямом подальших досліджень є аналіз і обґрунтування рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародних ринках, дослідження досвіду провідних країн у даній галузі та можливості його застосування на сучасному етапі розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

- 1.Кривешко О. В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств та кластерів / О. В. Кривешко, П. В. Сідун // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". — 2011. — № 720. — С. 180-187.
2. Латишев К. О. Інструменти підвищення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства / К. О. Латишев // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. — Тернопіль, 2013. — Том 14. — № 3. — С. 101-107.
- 3.Мальчик М. В. Конкурентоспроможність як чинник підвищення ефективності підприємств сільськогосподарського машинобудування / М. В. Мальчик // Вісник економічної науки України. — 2008. — № 2. — С. 106-109.
- 4.Мисько Н. В. Аналіз конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / Н. В. Мисько // Інноваційна економіка. — 2013. — С. 89-93.

5. Нестерчук В. М. Визначення рівня конкурентоспроможності підприємств галузі сільськогосподарського машинобудування та основні напрями її забезпечення [Електронний ресурс] / В. М. Нестерчук, І. В. Жалінська // Економіка. Управління. Інновації. — 2013. — № 2. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2013_2_57.pdf
6. Обсяг реалізованої промислової продукції [Електронний ресурс] : Держстат України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Річний звіт за 2013 рік [Електронний ресурс] : Офіційний сайт ХК «Електрозавод» — Режим доступу : <http://www.elektrozavod.ru/reports/hk>
8. Ткачова Н. П. Машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку конкурентних переваг / Н. П. Ткачова // Вестник НТУ "ХПІ": Технічний прогрес та ефективність виробництва : сб. науч. трудов, 2011. — № 25. — С. 138-150.
9. Фінансова звітність підприємства ПАТ «Запоріжтрансформатор» / База даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/participant/00213428>
10. Фінансова інформація про компанію АВВ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.gurufocus.com/financials/ABB>